

De “nieuwe” statistiek van de jeugdparketten: een belichting van de eerste analyseresultaten vanuit verschillende invalshoeken.

TINNE GELUYCKENS*

C. Vanneste, E. Goedseels en I. Detry (eds.), Academia Press, Gent, 2008, 153p.

2005 zal, zoals Charlotte Vanneste stelt, de geschiedenis ingaan als het jaar nul voor de nieuwe jeugd(parket)statistieken. Na meer dan twee decennia zal België eindelijk de meeste andere Europese landen kunnen bijbenen en zelf over cijfergegevens omtrent jeugdcriminaliteit beschikken. Een belangrijke, eerste stap is hiermee gezet. En geen ogenblik te vroeg. Volgens Jean-Claude Matgen, in zijn inleiding van het boek, komen deze resultaten op het juiste moment. De jaren '90 van de vorige eeuw kan ook gekenmerkt worden als een periode waarbij we kunnen spreken over een echte blinde vlek. Het boek *De nieuwe statistieken van de jeugdparketten* is een neerslag van een studiedag, die plaatsvond op 23 oktober 2007. Het brengt de visie van verschillende experts, vanuit diverse invalshoeken, samen. Niet alleen de moeizame implementatie van het geïntegreerd instrument, de eerste resultaten en de contextualisering van deze resultaten komen in dit werk aan bod, maar ook de noodzaak van dergelijke wetenschappelijke instrumenten, evenals een blik over onze landsgrenzen heen, krijgen een plaats.

In de eerste bijdrage van dit boek schets Pierre Rans, Advocaat-generaal bij het Hof van Beroep te Brussel, de totstandkoming van deze nieuwe statistieken. Hij bespreekt hierbij in de eerste plaats de statistische leegte bij de politionele en gerechtelijke instanties inzake jeugddelinquentie. Rans problematiseert het feit dat jeugddelinquentie vaak in het vizier van de media, en van beleidsverantwoordelijken, terecht komt, en dat nieuwe wettelijke bepalingen meer en meer tot stand komen vanuit de veronderstelling dat jeugddelinquentie stijgt en de leeftijd van de jeugddelinquent daalt. Gezien de statistische leegte op dit vlak, vraagt hij zich dan ook terecht af waarop deze beweringen gebaseerd zijn. Er bestaat een grote noodzaak om deze blinde vlek op te lossen. De nieuwe statistieken zullen hieraan alleszins een eerste bijdrage leveren. Ten tweede geeft hij een overzicht van de verschillende projecten vanaf 1996 die aan deze leegte tegemoet moesten komen. Helaas draaiden deze projecten vaak uit op een mislukking of waren ze ontoereikend om de verschillende behoeften en verwachtingen in te lossen. Het zal tot 2003 duren voor er nieuwe hoop aan de horizon verschijnt onder de vorm van een onderzoeksproject van het Nationaal Instituut voor Criminologie en Criminalistiek. Daarnaast werpt de auteur een blik op de toekomst en kijkt hij uit naar de tweede analyses voor de instroom van 2006-2008, de eerste resultaten van de analyses inzake de beslissingen van de parketten voor het eerste referentiejaar 2007 en de voortzetting door de criminologen van het NICC om een goed werkbaar instrument uit te bouwen waarop ander, diepgaander onderzoek gestoeld kan worden. In 2010 mogen we deze

* Wetenschappelijk medewerkster (FWO), vakgroep Criminologie, Faculteit Recht en Criminologie, Vrije Universiteit Brussel.

resultaten in de vorm van een eindrapport verwachten. Ten laatste schuift de auteur van deze bijdrage ook een aantal uitdagingen voor de toekomst naar voor. Rans acht het van essentieel belang dat voldoende middelen worden vrijgemaakt om te garanderen dat alle betrokken partijen hun werk kunnen verder zetten en de volgende fasen, zoals de analyse van de beslissingen van de jeugdrechters, uitgevoerd worden. Verder moet ook de kwaliteit bewaakt worden. Een bewustmakingsproces onder personeelsleden zal noodzakelijk zijn om de kwaliteit van de gegevens te verzekeren. Dit is een zeer belangrijk punt. Databanken worden vaak vanuit heel andere, eerder administratieve, doeleinden georganiseerd. De wetenschap trekt daarbij meestal aan het kortste eind. De bewustmaking van het belang en motivering van personeelsleden lijkt cruciaal en komt alle betrokken partijen ten goede. Volgens Rans moet ook de samenwerking met andere diensten worden voortgezet en verstevigd. En net als bijna alle andere auteurs die een bijdrage leverden aan dit boek, wijst de auteur op de nodige voorzichtigheid en vakkundigheid bij de interpretatie van de resultaten. Contextualisering van de cijfers en statistieken op basis van ander onderzoek kunnen volgens hem dan ook niet achterwege gelaten worden.

In de tweede bijdrage geven Eef Goedseels en Isabelle Detry, onderzoeksassistenten bij het Departement Criminologie van het NICC, een meer gedetailleerde uiteenzetting over het project 'jeugdstatistieken' en de eerste resultaten van de analyses van instroom op de jeugdparketten voor 2005. Bij de voorstelling van deze resultaten wijzen ook zij op enige voorzichtigheid bij het omgaan met statistieken. Ook deze nieuwe statistieken geven volgens Goedseels en Detry *'noch een volledig, noch een representatief beeld van de werkelijke gepleegde (jeugd)criminaliteit of van bestaande probleemsituaties'* (p23). De zichtbaarheid van criminaliteit hangt af van verschillende factoren, zoals aangiftebereidheid van slachtoffers en het beleid van opsporingsdiensten. De auteurs geven in deze bijdrage een aantal eerste algemene bevindingen weer. Er wordt vastgesteld dat het aantal aanmeldingen voor een als misdrijf omschreven feit net iets hoger ligt (55,1%), dan de aanmeldingen voor een problematische opvoedingssituatie (44,9%). Voor 2005 betekent dit dat 5,5% van de Belgische minderjarigen tussen 12 en 18 jaar oud aangemeld wordt bij de jeugdparketten voor ten minste één misdrijf. Een groot deel van deze misdrijven betreffen voornamelijk minder ernstige misdrijven (40%), namelijk (gewone) diefstallen. Het aantal aangemelde jongeren dient volgens de auteurs dan ook sterk gerelativeerd te worden naar ernst van het misdrijf. Daarnaast blijkt dat het merendeel van de aangemelde jongeren jongens (77%) zijn. Bij de aanmeldingen van problematische opvoedingssituaties kan het onderscheid op basis van geslacht niet meer zo sterk gemaakt worden, behalve in het type van de problematische opvoedingssituatie. Jongens worden iets vaker aangemeld voor een statusfeit, meisjes daarentegen eerder als slachtoffer van een misdrijf tegen personen. Wat echter niet bevestigd wordt vanuit deze analyses is de stelling dat jeugddelinquenten steeds jonger worden, vanaf de leeftijd van 12 jaar worden er minderjarigen aangemeld, maar rond de leeftijd van 16 à 17 jaar stijgt het aantal aangemelde jongeren voor een als misdrijf omschreven feit.

Deze resultaten zijn echter zeer afhankelijk naargelang het gerechtelijk arrondissement en de Gemeenschap. Zo stellen de onderzoekers bijvoorbeeld vast dat het aantal aanmeldingen van een als misdrijf omschreven feit voor de Nederlandstalige jeugdparketten hoger liggen dan het aantal aanmeldingen voor een problematische opvoedingssituatie. Bij de Franstalige jeugdparketten is dit net omgekeerd. De graad van aangemelde problematische opvoedingssituaties ligt twee keer zo hoog in de Franstalige

gerechtelijke arrondissementen. Wat de als misdrijf omschreven feiten betreft, worden deze grote verschillen niet teruggevonden. Er kan echter wel een onderscheid gemaakt worden naargelang type delict. In Vlaanderen worden beduidend meer verkeersdelicten aangemeld. Aan Franstalige kant is de graad van aangemelde diefstallen met geweld, misdrijven tegen personen en misdrijven tegen de openbare veiligheid dan weer significant hoger. Als mogelijke verklaringen schuiven de onderzoekers met enige voorzichtigheid het gevoerde beleid, vooropgestelde prioriteiten en de vrijgemaakte middelen naar voor. Dit zijn echter slechts mogelijke hypothesen, en de onderzoekers stellen dan ook terecht dat verder onderzoek en contextualisering absoluut noodzakelijk zijn.

Een eerste aanzet tot contextualisering gebeurt door Charlotte Vanneste, hoofd van het departement criminologie van het NICC. Zij doet dit in haar bijdrage aan de hand van vier types contextualisering. In de eerste plaats worden de cijfergegevens gekaderd in de tijd, om na te gaan welke evoluties zich voordoen. Dit gebeurt op basis van gegevens verzameld door het Nationaal Instituut voor Statistiek tussen 1965 en 1989. Uit deze historische kadering blijkt dat de aangemelde als misdrijf omschreven feiten geen stijging doorheen de tijd vertonen. Hier tegenover staat dat gevaarsituaties en problematische situaties op lange termijn wel een stijging kennen. Daarnaast wordt, voor de eerste keer in België, ook een vergelijking gemaakt tussen criminaliteit gepleegd door minderjarigen en meerderjarigen. Algemeen gezien kan 11% van het totaal aan geregistreerde criminaliteit toegeschreven worden aan minderjarigen. Echter, dit percentage varieert sterk al naargelang het type misdrijf. Ten derde wordt ook het slachtofferschap van minderjarigen nagegaan. Slachtofferschap raakt vaker de jongste bevolkingsgroepen. Jongeren in de leeftijdscategorie 15-24 jarigen zijn bijvoorbeeld zowel vaker slachtoffer als vaker dader. Als laatste worden de aanmeldingen afgezet tegen de socio-economische context. Uit deze analyses lijkt het zo dat de variaties in de graad van werkloosheid voor een groot deel de geografische variatie in de aanmeldingsgraad van gevaarsituatie en problematische opvoedingssituaties kan verklaren. Voor de misdrijven is dit veel moeilijker te analyseren. Hiervoor is verder onderzoek noodzakelijk.

Christian De Valkeneer, Procureurs des Konings bij de rechtbank van eerste aanleg te Charleroi, schrijft in zijn bijdrage over de noodzaak om over kwantitatieve instrumenten te beschikken. Hij spreekt hierbij vanuit het oogpunt van de praktijkwerker, die vanaf 2005 op eigen initiatief een reeks indicatoren ontwikkelde en eenvoudige bewerkingen uitvoerde om enigszins een inzicht te krijgen op de instroom, doorstroom en het aantal geopende dossiers. Een inzicht dat voordien volledig ontbrak. Het rechtsgebied Bergen behoort namelijk tot één van de vier rechtsgebieden die in 2005 nog niet in het project stapten. In zijn bijdrage bespreekt De Valkeneer enkele aspecten in verband met het gebruik van kwantitatieve instrumenten, m.n. de noden, de weerstand tegen het gebruik van kwantitatieve instrumenten en het overwinnen van deze weerstand, de stand van zaken binnen zijn rechtsgebied en de toekomstperspectieven. De Valkeneer is de mening toegedaan dat de nood er niet enkel uit bestaat om kwantitatieve instrumenten te ontwikkelen, maar ook instrumenten die de evaluatie van het gevoerde beleid kunnen garanderen. Zo stelt hij: *‘Zonder evaluatie-instrument blijft het gevoerde beleid slechts een probeersel.’* (p98). Daarnaast is het volgens hem eveneens van belang om het bestaande wantrouwen t.o.v. het gebruik van kwantitatieve gegevens bij de verschillende actoren weg te werken en een cultuur van kwantitatieve evaluatie binnen het gerechtelijk apparaat te creëren. Dit kan volgens de auteur verwezenlijkt worden

aan de hand van verschillende bewustmakingsacties bij de personeelsleden. Als laatste werpt De Valkeneer een positieve blik in de toekomst. De uitbouw van degelijke statistische instrumenten in het rechtsgebied van het Hof van Beroep te Bergen is onder tusschen aan de gang. De auteur eindigt met een oproep gericht aan de scholen voor criminologie om zich te wagen op het terrein van evaluatie-onderzoek gezien het grote gebrek aan instrumenten om gevoerd beleid te evalueren op zijn effectiviteit en de nood die hieromtrent wel degelijk bestaat.

De eerste vier bijdragen worden geleverd door praktijkwerkers en door de onderzoekers die deze statistieken mee hebben opgezet en uitgewerkt. De laatste drie bijdragen en ook de conclusie zijn voorbehouden aan wetenschappers uit de academische wereld. Professor Walgrave mag hierbij de spits afbijten en stelt zich in zijn bijdrage terecht de vraag wat deze cijfergegevens nu werkelijk betekenen. Net als vele andere auteurs van dit boek, wijst hij op het feit dat enkel de statistieken van de jeugdparketten vragen over hoeveelheid van jeugdcriminaliteit of een stijging van jeugdcriminaliteit niet kunnen beantwoorden. Hij vergelijkt deze statistieken met een koortsthermometer: *'De symptomen worden zichtbaar, maar de diagnose is daarmee nog niet gesteld'* (p104). Statistieken dienen dan als de basis voor wetenschappelijk onderzoek. En de nieuwe statistieken hebben nood aan voltooiing. Zo dienen alle gerechtelijke arrondissementen betrokken te worden, net als de activiteiten van de jeugdrechtsbanken, politionele statistieken en gegevens van de voorzieningen. Ten tweede haalt hij een aantal opvallende resultaten aan uit het onderzoeksrapport van het NICC. Net als Goedseels en Detry wijst hij op de verschillen tussen Noord en Zuid. In deze vaststelling ziet hij de bevestiging van de relativiteit van statistieken en de nood aan contextualisering van cijfermateriaal. Ook het feit dat er geen invloed ontdekt wordt van de verstedelijkingsgraad kan zijn stelling bevestigen, net als de grote stabiliteit van de geregistreerde jeugdcriminaliteit. Deze bevindingen roepen in wezen meer vragen op dan dat zij antwoorden bieden. Walgrave sluit zijn bijdrage af met een aantal vragen ten aanzien van het gevoerde beleid. De capaciteitsuitbreiding van de gesloten instellingen worden hierbij onder vuur genomen. Na de relatief grote capaciteitsuitbreiding in 2002, werd snel opnieuw geklaagd over capaciteitsgebrek. Toch blijkt uit verschillend onderzoek dat de plaatsing volgens jeugdrechters vaak niet het juiste antwoord is, maar dat alternatieve maatregelen niet voldoende voorhanden zijn. Ook de resultaten die een plaatsing behaalt, zijn vaak niet al te rooskleurig. Walgrave besluit terecht met een suggestie ten aanzien van de beleidsmakers. Een goed beleid is een beleid dat goed geïnfomeerd is. Wetenschappelijk onderzoek is hier onontbeerlijk.

Ook internationale wetenschappers krijgen hun plaats binnen dit boek. Zo beschrijft onderzoeker Bruno Aubusson de Cavarlay de statistieken inzake jeugddelinquentie en jeugdrecht in Frankrijk. Professor Van der Laan spreekt dan weer over de zin en onzin van statistieken in Nederland.

Bruno Aubusson de Cavarlay, onderzoeker aan het Centre de Recherches Sociologiques sur le Droit et les Institutions Pénales, gaat in zijn bijdrage in op het gebruik van institutionele politionele en gerechtelijke statistieken bij de aanpak van het onveiligheidsvraagstuk. Hij gaat hierbij in op de gevolgen voor het Franse bestraffingsbeleid van de laatste 15 jaar en de wijze waarop dit gerechtvaardigd wordt. Daarnaast bespreekt hij het belang van enkele methodologische keuzes bij het produceren van statistieken. Als laatste reikt de auteur van deze bijdrage enkele voorwaarden aan waaronder deze

‘nieuwe’ statistieken rechtmatig de kwalificatie ‘nieuw’ verdienen. Volgens Aubusson de Cavarlay is de nieuwe Belgische statistiek van de jeugdparketten op een aantal vlakken inderdaad nieuw. Niet alleen omdat de onderzoekers een bestaand instrument heroriënteerden, maar ook omdat gezorgd werd voor de opvolging van de productie en verspreiding van deze cijfers. Het gevaar ligt volgens de auteur namelijk bij de afhankelijkheid van producten van institutionele statistieken. De onafhankelijkheid van de producenten moet volgens de auteur gewaarborgd worden. De nieuwe statistiek maakt het belang van methodologische keuzes zichtbaar en expliciet. De studiedag die het Nationaal Instituut voor Criminologie en Criminalistiek in het kader van de statistieken organiseerde, draagt hiertoe bij en dit is op zich vernieuwend, gezien op deze manier ook voor niet-ingewijden duidelijk wordt wat er precies geteld wordt, hoe dit nu juist geteld wordt en welke de gevolgen daarvan zijn. De context waarin deze statistieken gebruikt worden zijn divers. Drie contexten hebben andere belangen bij de productie van deze statistieken: de wetenschap, het operationele niveau en beleid. Volgens Aubusson de Cavarlay zorgt de nieuwe statistiek van de jeugdparketten voor *‘een meer realistische oplossing door deze drie contexten te integreren vanaf de productie tot de verspreiding van de statistieken’* (p133), waardoor het niet alleen tegemoet komt aan oude problemen en dus wel degelijk ‘nieuw’ is.

Professor Van der Laan geeft eerst een overzicht van de ontwikkeling van jeugdcriminaliteit in Nederland. Nederland kent een veel sterkere traditie wanneer het gaat om onderzoek naar deze ontwikkelingen. Reeds decennialang houdt het Centraal Bureau voor de Statistiek in Nederland gegevens bij over strafrechtelijke minderjarigen. Deze gegevens kunnen sinds de jaren tachtig afgetoetst worden aan de twee à drie jaarlijkse zelfrapportage-onderzoeken die onderzoekers eveneens uitvoeren. De continue stroom aan verschillende onderzoeken zorgen voor een schat aan aanvullende informatie. Van der Laan plaatst dan ook enkele Nederlandse resultaten naast de belangrijkste resultaten uit de eerste Belgische analyse. Hierbij hanteert hij zowel geregistreerde criminaliteit als resultaten uit zelfrapportage. Leeftijd, omvang van criminaliteit en het soort delict komen hierbij aan bod. De auteur sluit af met de bespreking van enkele voorwaarden die hij koppelt aan dit soort onderzoek. Zo moet onderzoek naar jeugdcriminaliteit in cijfers volgens de auteur in de eerste plaats gebeuren op basis van een lange periode. Alleen zo worden bepaalde trends zichtbaar. Daarnaast is het van belang om verschillende methoden en bronnen te combineren, officiële statistieken alleen zijn niet voldoende. Zelfs als aan deze twee voorwaarden voldaan wordt, dan nog blijven risico's verbonden bij deze vorm van onderzoek. Zoals hij zelf stelt en opzettelijk negatief formuleert: *‘Iedereen kan – goedwillend of kwaadwillend – aan de haal met onderzoeksgegevens en er selectief elementen uithalen’* (p148). Onderzoekers moeten zich hier dan ook steeds bewust van zijn bij dit soort onderzoek. Indien men selectief met deze bronnen omspringt, kan dit negatieve gevolgen hebben ten opzichte van het vertrouwen van diegenen die deze statistieken moeten bijhouden. Zoals De Valkeneer in zijn bijdrage ook stelde, het bestaande wantrouwen vanuit de praktijk komt vaak voort vanuit het gevoel dat men om het even wat kan doen/does met deze cijfers. Toch sluit Professor Van der Laan af met een positieve noot. Ondanks alle nadelen zijn er ook veel voordelen aan langdurige en uitvoerige gegevensverzameling. De conclusie is volgens hem simpel: *‘vooral doen!’* (p148). Het is zowel voor de wetenschap als voor elke vorm van beleid van belang.

De laatste bijdrage komt van de hand van Professor Hebberecht van de Universiteit Gent. Hij sluit het boek af met zijn conclusies bij de studiedag. Hierbij wijst hij op de belangrijke wetenschappelijke bijdrage die Vanneste, Goedseels en Detry geleverd hebben met dit onderzoeksrapport. De steun en medewerking van alle betrokken actoren binnen de gerechtelijke arrondissementen hebben dit project mee in goede banen geleid.

Dit boek is de weergave van een zeer lange en moeizame reis doorheen het kluwen van de Belgische (jeugd)statistiek. Een reis die nog lang niet ten einde is en waar verschillende problemen het pad nog kunnen kruisen. Het project dient echter nog vervolledigd te worden. De laatste vier gerechtelijke arrondissementen moeten nog bijbenen. Verder hopen we dit jaar de eerste analyses over de beslissingen van de jeugdrechtbanken te kunnen aanschouwen. Vanneste start met haar bijdrage de contextualisering van de resultaten. Ook Walgrave geeft hiertoe reeds een eerste aanzet. Patrick Hebberecht merkt op dat de twee parketmagistraten, Pierre Rans en Christian De Valkeneer, niet ingaan op de mogelijke beleidsimplicaties voor het parket als gevolg van deze eerste resultaten. Echter, de rode draad doorheen dit hele verhaal is contextualisering van deze cijfergegevens. Alle auteurs van dit boek geven aan dat voorzichtigheid noodzakelijk is bij de interpretatie van deze cijfergegevens. Zoals Walgrave in zijn bijdrage ook stelt: *'Paradoxaal genoeg weten we met dit onderzoeksrapport meer, maar we weten niet wat we weten, en dat moet in de toekomst onderzocht worden'* (p104). Contextualisering en verder kwantitatief en kwalitatief onderzoek zijn absoluut noodzakelijk om een antwoord te bieden op de gestelde vragen in dit boek, en dit niet enkel om wetenschappelijke inzichten op te bouwen, maar ook om praktijkwerkers en beleidsmakers toe te laten hun beleid en acties te onderbouwen op basis van degelijk wetenschappelijk onderzoek.